

SÚCNO VERZUS JESTVUJÚCNO

VLADIMÍR LEŠKO, Katedra filozofie a dejín filozofie, FF UPJŠ Košice

V našej filozofickej terminológii má termín *súcno* zatiaľ svoje nespochybniteľné miesto. Možno však dozrieva čas na to, aby sme sa pokúsili v *spoločnom uvažovaní* (diskusii) preveriť, či to má tak zostať aj naďalej. Predmetom môjho záujmu nie je spracovať historickofilozofický prierez vzniku a rozšírenia tohto *termínu* (a zároveň *pojmu*) v našej slovenskej filozofickej spisbe. Pre mňa je daný problém dôležitý najmä preto, že k prvej zámene termínu i pojmu *súcna* za *jestvujúcno* došlo v slovenskej filozofickej terminológii už koncom 60. rokov minulého storočia, a to konkrétne v príprave monumentálneho filozofického diela – desaťzväzkovej *Antológie z diel filozofov*. O tú sa zaslúžili najmä I. Hrušovský, M. Zigo, T. Münz, J. Bodnár, E. Városová, J. Martinka, J. Kocka a mnohí ďalší (Zigo 2008, 863-873). Príprava a vydávanie tohto jedinečného diela boli sprevádzané mnohými obsahovými a prekladateľskými problémami. V ich rámci boli veľmi podstatné aj diskusie o vhodnosti či úprave slovenskej filozofickej terminológie.

V ôsmom zväzku *Pragmatizmus, realizmus, fenomenológia a existencializmus*, ktorý zostavili J. Bodnár, M. Krajčovič, J. Patočka a E. Városová, preložil Heideggerovu prácu *Bytie a čas* B. Valehrach. Práve v tomto preklade sa po prvýkrát objavuje v slovenskej filozofickej spisbe namiesto termínu *súcno* termín *jestvujúcno*. Moja snaha zistiť u tvorcov *Antológie* (Zigo, Münz ...), ako došlo k tomu, že vo všetkých predchádzajúcich i nasledujúcich zväzkoch sa používa termín *súcno* a len v preklade Heideggerovej práce to tak nie je, vyšla naprázdno. No teraz to už nie je to najdôležitejšie. Oveľa významnejšia je pre mňa skutočnosť, že sa tak vôbec stalo.

Valehrach v poznámkach k svojmu prekladu uvádza rozhodujúce dôvody, ktoré ho viedli k tomu, že nepoužil *tradičný* termín *súcno*: „... *jestvujúcno* – das Seiende, Seiendes; ang. entity, čes. jsoucno, jsoucí. Utvoriť v slovenčine analogický prechodník zo slovesa byť nie je možné. Prechodník, utvorený z paradigmy byť (súc), znie v niektorých spojeniach dvojzmyselne (súci). Siahnuť k latinským alebo gréckym výrazom znamená v mnohých prípadoch priam porušiť zámer i zmysel Heideggerovho bádania. Vzhľadom na neustálenosť filozofickej terminológie v slovenčine siahli sme k novotvaru od synonyma, ktoré významove celkom zodpovedá nemeckému výrazu“ (Valehrach 1969, 339).

O tomto Valehrachovom filozofickom pokuse sa prednávkou právom pozitívne vyjadrila R. Kanichová: „Valehrach zaviedol novotvar *jestvujúcno*, ktorý je vzhľadom na tradičný pojem SÚCNA a rovnomenný termín *súcno* príhodnejší“ (Kanichová 2008, 112). Súhlasím s týmto názorom, ale zároveň som presvedčený, že by to nemalo platiť iba o prekladoch Heideggera.

Aké dôvody môžem uviesť ako rozhodujúce na podporu tohto stanovisko? Pokúsim sa ich teraz predstaviť. Začnem od začiatku, t. j. u Parmenida a Aristotela, u ktorých je to asi najreprezentatívnejšie predstavené. Renomovaný slovenský prekladateľ gréckej filo-

zofie J. Špaňár prekladá zl. B 2 a 3 z Parmenida takto: „Chcem ti teda povedať – a ty počúvaj moje slová a zachovaj si ich – ktoré cesty skúmania sú jedine mysliteľné: jedna, že **je** [zvýr. V. L.] a nemôže nebyť, to je cesta presvedčenia, lebo sleduje pravdu, druhá, že aj nie **je** [zvýr. V. L.], aj nevyhnutne musí nebyť. Táto cesta však – to ti hovorím – je celkom nepoznatelná, totiž **nejestvujúce** [zvýr. V. L.] nemôžeš ani poznať (pretože to nie je možné), ani vysloviť, lebo myslenie a bytie je to isté“ (Parmenides 1998, 118). Zvýraznené slovo **je** (teda slovo, a nie kopula) je veľmi jasne a nedvojzmyselne použité na vyjadrenie skutočnosti *jestvovania*. To je najprirodzenejšia jazyková podoba, ktorá umožňuje vyjadriť skutočnosť, že niečo *je* – *jestvuje*. Táto najprirodzenejšia jazyková podoba sa v termíne *súcno* absolútne vytráca, lebo by sme museli vypovedať, že to, čo *je*, *súcuje*.

Uvediem ešte ďalšie Parmenidove zlomky: Zl. B 5: „Odkiaľ začnem, spoločný základ (môjho výkladu) je **jestvujúce** [zvýr. V. L.], lebo vždy sa tam budem vracaať.“ Zl. B 6: „Treba hovoriť a myslieť, že jestvujúce **je** [zvýr. V. L.], lebo bytie **je** [zvýr. V. L.], ale nič nie je“ (Parmenides 1998, 118). Ak nám teda Parmenides ponúka správu len o jednej ceste, o „ceste, že **je** [zvýr. V. L.]...“, tak je zrejmé, že prechod v našej filozofickej terminológii od **je** (**jestvujúce**, **jestvujúcno**) k **sú** (**súcno**) je v istom zmysle až nepochopiteľný. Dramatizáciu tejto skutočnosti ponúka zl. A 24: „Parmenides, usudzujúc, že popri **jestvujúcim** **nejestvujúce** nie je ničím, nevyhnutne sa domnieva, že **jestvujúce** je jedno a že nič iné nie je...“ (Parmenides 1998, 120). Či je vhodnejší variant: „Parmenides, usudzujúc, že popri **súcom** **nesúce** nie je nič ... že **súce** je jedno...“? Už na prvý pohľad je zrejmé, že tento druhý variant je zjavne dvojzmyselný, mätúci. Žiaľ, to sa v plnej miere potvrdilo v slovenských prekladoch Aristotela, kde sa prechod od **jestvujúceho** k **súcnu** stal základom celého prekladu.

Aristoteles vo svojej IV. knihe píše: „Jestvuje veda, ktorá skúma súcno ako súcno i to, čo mu samo osebe náleží... Ak teda filozofi, ktorí hľadali prvky **jestvujúceho**...“ (Aristoteles 2006, 265). Ak si otvoríme VII. knihu a začítame sa do 4. kapitoly, tak by sme mali jednoznačne pochopiť, že náš rozhodujúci filozofický termín je nerozlučne *etymologicky* zviazaný so slovom **je**. „Lebo aj výraz ‚čo je to‘ označuje v jednom zmysle podstatu a ‚toto tu‘, v druhom každú jednotlivú kategóriu, kvantitu, kvalitu a podobne. Ak totiž ‚**je**‘ [zvýr. V. L.] patrí síce všetkým kategóriám, lenže nie rovnako, ale jednej pôvodne, druhej odvodene, tak prináleží ‚čo je to‘, iba podstate, no iným rodom len v istom zmysle“ (Aristoteles 2006, 319). V VIII. knihe potom môžeme nájsť napríklad takéto stanovisko: „Ale jedno osebe, pretože je skutočne **jestvujúce** [zvýr. V. L.], je tu práve takýmto spôsobom, ak **nejestvuje** [zvýr. V. L.] takto, **nejestvuje** [zvýr. V. L.] vôbec“ (Aristoteles 2006, 358).

Na ukážku uvediem teraz príklad z Hegelovej *Velkej logiky*, ktorú do slovenčiny skvele preložil T. Münz: „Nič sa zvyčajne kladie do protikladu k *niečomu*; niečo je však už nejaké určené **jestvujúce** [zvýr. V. L.], ktoré sa líši od iného niečoho...“ (Hegel 1985, 92). A ako poslednú ukážku odcitujem Heideggera z jeho *Listu o humanizme*: „Bytie **je**‘ [zvýr. V. L.]; lebo obvykle sa ono ‚**je**‘ [zvýr. V. L.] hovorí o niečom takom, čo **je** [zvýr. V. L.]: niečo také nazývame **jestvujúcno**“ [zvýr. V. L.] (Heidegger 2000, 25). V českom

preklade je použitý termín **jsoucno**. A je to tá najprirodzenejšia poloha, ktorou český jazyk umožňuje vytvoriť podstatné meno z prídavného mena **jsoucí**. V slovenčine sme túto prirodzenú väzbu nevyužili. Musím zároveň upozorniť, že v našom materinskom jazyku máme aj samostatné prídavné meno **súci** vo významoch **vhodný, vyhovujúci, spôsobilý, schopný, šikovný, obratný, zručný, driečny, pekný, rúči...** Ale to sú už významy, ktoré sú zjavne nepoužiteľné v kontexte, o ktorom uvažujeme.

Žiaľ, v našej odbornej literatúre sa neraz môžeme stretnúť aj s takýmito *osobitými* formuláciami: „Zjavné (tu-bytujúce, prítomné) je otvorené stretnutím so **súcim**, a tým je **súcemu** prístupné... Naša výpoveď o súcne závisí na našej stálej *otvorenosti* voči **súcemu** [zvýr. V. L.] (...) Čo nám umožňuje, aby sme sa pridržali **súceho** [zvýr. V. L.], aby sme sa riadili **súcim**... V ek-sistentnej slobode *Dasein* dochádza k skrývaniu **súceho** [zvýr. V. L.] v celku, lebo my sa zvyčajne držíme toho ktorého jednotlivého súcna. (...) Človek sa (dejinne) stále viac povyšuje na pána nad **súcim** [zvýr. V. L.] – takého *Dasein* je *in-sistentné*, t. j. tvrdošijne trvajúce na tom, čo mu **súce** [zvýr. V. L.] práve poskytuje a odmietajúce skúmať možnosti odkrývania.“¹ Som presvedčený, že práve takéto a im podobné *nenáležité* použitie termínu *súcno* výrazne znižuje odbornú kvalitu predloženého textu. Stačí jednoduchá výmena slov **súci, súcemu, súceho** za prirodzenejšie, a najmä zmysluplnejšie slovenské ekvivalenty **jestvujúci, jestvujúcemu, jestvujúceho** – a problém sa posunie do úplne inej polohy.

Na Slovensku sme v 60. rokoch minulého storočia správne zbavili viacerých zastaraných i nesprávnych termínov, napríklad termínu *rozmysel* (Vernunft), a upravili slovenskú filozofickú terminológiu do podoby *um* (Verstand) a *rozum* (Vernunft). Nedozrel čas **vypustiť** z nášho filozofického slovníka termín *súcno*? Mali by sme ho **nahradiť** termínom *jestvujúcno*, ktoré nás aj etymologicky upriamuje na to hlavné, že sa totiž zaoberáme najmä tým, čo **je – jestvuje**. A to, čo **je – jestvuje**, je podľa mňa možno v slovenčine najprirodzenejšie vyjadriť termínom **jestvujúcno**. Mojm cieľom teda nie je niečo **zrušiť**, iba v slovenčine **nájsť lepší jazykový ekvivalent** nemeckého termínu *das Seiende*, v angličtine *entity* či *being*, v češtine *jsoucno*, v ruštine *суще*, v poľštine *być* a pod.

V ontologických učeniach je dvojtvar **byť/jestvovať** ten najdôležitejší. Od čias Platóna,² ale jednoznačne od Böethia, je vo filozofii veľmi presne identifikovaný problém **ontologickej diferencie**. V našej tradičnej terminológii je vyjadrený termínmi **bytie** a **súcno**. Ja som presvedčený, že termín **súcno** by sme mali nahradiť termínom **jestvujúcno**. Dôvod je jednoduchý. Ak chceme správne rozumieť dvojtvaru **byť/jestvovať**, tak logika vecí vedie k jasnému záveru. K **byť** patrí **bytie**, k **jestvovať** **jestvujúcno**. Žiadna filozofická terminológia, teda ani slovenská, nie je *skamenený* celok, ale *živý organizmus*, ktorý má v sebe zabudovanú aj svoju vlastnú vnútornú logiku možnej *zmeny*. Aj z tohto dôvodu si problém *súcno* *verzus* *jestvujúcno* právom zaslúži fundovanú *kritickú diskusiu*.

¹ Zámerne neuvádzam bibliografický údaj, aby som tým čitateľa orientoval len na *problém*, a nie na autora či jeho prácu, v ktorej boli uvedené myšlienky takto vyjadrené.

² Zásadne rešpektujem podobu písania mena Platon podľa slovenského prekladateľa J. Špaňára a vydania Platonových prác vo vydavateľstve Tatran z roku 1990.

Ak by sa podarilo takúto diskusiu vyvolať, hlavný cieľ môjho príspevku by bol nadmieru naplnený.

Literatúra

- ARISTOTELES (2006): *Metafyzika*. Prel. J. Špaňár. In: *Antológia z diel filozofov. Od Aristotela po Plotina*. Zost. J. Martinka. Bratislava: Iris.
- HEGEL, G. W. F. (1985): *Logika ako veda I*. Prel. T. Münz. Bratislava: Nakladateľstvo Pravda.
- HEIDEGGER, M. (2000): *O humanismu*. Prel. P. Kurka. Praha: Ježek.
- KANICHOVÁ, R. (2008): Terminologické neologizmy Martina Heideggera. *Filozofia*, 63 (2), 109-121.
- PARMENIDES (1998): Učenie o bytí. Prel. J. Špaňár. In: *Antológia z diel filozofov. Predsokratovci a Platón*. Zost. J. Martinka. Bratislava: Iris.
- ZIGO, M. (2008): Miesto *Antológie* vo vývinových súvislostiach slovenskej filozofie. *Filozofia*, 63 (10), 863-873.
- VALEHRACH, B. (1969): Poznámky a vysvetlivky prekladateľa. In: *Antológia z diel filozofov. Pragmatizmus, realizmus, fenomenológia, existencializmus*. Zost. J. Bodnár, M. Krajčovič, J. Patočka, E. Városová. Bratislava: Nakladateľstvo EPOCH.

Vladimír Leško
Katedra filozofie a dejín filozofie FF UPJŠ
Moyzesova 9
040 01 Košice
SR
e-mail: vladimir.lesko@upjs.sk